

แนวทางการพัฒนากิจกรรมรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ สำหรับ Generation Z ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม¹

วชิรา สุวรรณวงศ์² และ นิธิดา แสงสิงแก้ว³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาความรู้และความคิดเห็นจากกลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม รวมทั้งเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะจากผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานเชิงนโยบายของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมในการพัฒนากิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างวันที่ 12 – 30 มิถุนายน 2566 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์จากเอกสาร และการสังเกตการณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อ 3 คน และผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่ม Generation Z ได้รับเนื้อหาความรู้จากกิจกรรม ซึ่งเป็นการผสมผสานความรู้การเท่าทันสื่อกับทักษะการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน แบ่งเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ เนื้อหาที่

¹ วันที่รับพิจารณาบทความ 28 ตุลาคม 2566; วันที่ตอบรับบทความ 1 ธันวาคม 2566

² นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการการสื่อสารองค์กร คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เกี่ยวข้องกับข่าวปลอม เนื้อหาเกี่ยวกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ และเนื้อหาการประยุกต์ใช้ความรู้ผ่านกรณีศึกษา ในส่วนของความคิดเห็นจากกลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถใช้สื่อในเชิงสร้างสรรค์และเข้ามาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมด้วยการเป็นเยาวชนผู้ใช้สื่อในฐานะพลเมืองดิจิทัลของชุมชนที่มีความพร้อมในการนำทักษะรู้เท่าทันสื่อมาขยายผลให้กับครอบครัว โรงเรียน และสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงข้อเสนอแนะจากผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานเชิงนโยบายในการพัฒนากิจกรรม พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมพร้อมสร้างภาคีเครือข่ายสำหรับการจัดกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อเพื่อต่อยอดองค์ความรู้อย่างรอบด้าน โดยผลักดันให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาข่าวปลอมอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ข่าวปลอม, รู้เท่าทันสื่อ, เนื้อหาความรู้

**GUIDELINES FOR DEVELOPING SOCIAL MEDIA LITERACY
ACTIVITIES FOR GENERATION Z OF THE ANTI-FAKE NEWS
CENTER**

wachira suwanwong⁴ and Nitida Saengsingkaew⁵

ABSTRACT

This research studied guidelines for developing social media literacy activities at the Anti-Fake News Center Thailand. The objective was to study knowledge content of participants in social media literacy activities and related recommendations from executives and policy practitioners. Qualitative research was done with data gathered from 12 to 30 June 2023 by in-depth interviews, documents, and observations of target groups of nine samples, with three samples each from Wat Phrasimadhat Secondary Demonstration School, Phranakhon Rajabhat University; Kanlayanee Sri Thammarat School; and Anti-Fake News Center executives and operators.

⁴ Master's Student, Program in corporate communication management, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University

⁵ Associate Professor, Ph.D. Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University

Results were that samples received knowledge content from activities combining media literacy knowledge with social media skills in daily life, divided into three content types, related to 1) disinformation 2) media literacy skills and 3) knowledge application content through case studies. Samples comments indicated that creative media use may become a motivating mechanism for digital citizenship in communities applying media literacy skills to extend results to families, schools and society, especially older citizens. Executives and policy practitioners suggested developing activities to create a network for organizing media literacy activities to extend knowledge in all aspects, by encouraging youths to participate in the government sector to effectively manage the problem of disinformation.

Keywords: Disinformation, Fake news, Media literacy, Content Knowledge

ที่มาและความสำคัญ

โลกดิจิทัลทำให้การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้น เครื่องมือสื่อสารทำให้มนุษย์เข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างสะดวกรวดเร็วแทบทุกช่วงเวลาสามารถเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่มีความน่าสนใจได้ด้วยตนเองตามความชื่นชอบจากหลากหลายช่องทาง โดยเฉพาะช่องทางที่ได้รับความนิยมอย่างสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อาทิ เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) ยูทูบ (Youtube) อินสตาแกรม (Instagram) ทวิตเตอร์ (Twitter) ตี๊กต็อก (TikTok) เป็นต้น ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยของปี 2565 พบว่า Generation Z ใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุด อยู่ที่ 8 ชั่วโมง 24 นาที เพื่อแนวโน้มมุ่งสู่การเป็น Content Creator มากกว่าเจนเนอเรชันอื่นนับเป็นอันดับสอง เนื่องจาก Generation Z นิยมสร้าง Online Content ประเภทวิดีโอ/คลิป ถึงร้อยละ 49.85 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้ต้องการแสดงออกทางความคิดในเชิงสร้างสรรค์ ผลิตสื่อให้มีความแตกต่างจนได้รับการยอมรับ

เมื่อผู้คนสามารถเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารในคราวเดียวกัน ทำให้ไม่ว่าใครก็สามารถทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชนได้ การสร้างพื้นที่ข่าวได้ด้วยตนเองง่ายขึ้นเพียงโทรศัพท์มือถือก็แค่เครื่องเดียวกับสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่เข้าถึง ให้เกิดการช่วงชิงพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์กันมากขึ้น เพราะต่างก็ต้องการความโดดเด่นและความว่องไวจากการช่วงชิงพื้นที่สื่อก่อนผู้อื่น จึงอาจทำให้เกิดการโพสต์ แสดงความคิดเห็น และส่งต่อ

ข้อมูล ข้อความ เนื้อหาของข่าวสารไม่ตรงกับข้อเท็จจริง นอกจากนั้นยังมีผู้ส่งสารที่มีผลประโยชน์แอบแฝงที่ทำให้ข้อมูลเกิดความบิดเบือนไปจากเดิม หรือในบางครั้งอาจมิได้คำนึงถึงหลักจริยธรรมสื่อที่พึงมี ส่งผลกระทบต่อความเสียหายตั้งแต่ระดับจุลภาคไปจนถึงระดับมหภาค ไม่ว่าจะเป็นประชาชน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม หรือความมั่นคงในระดับประเทศ รูปแบบของข่าวปลอมมีหลากหลายขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่ข้อความข่าวที่แชร์กันบนโลกออนไลน์เท่านั้น ยังมีรูปแบบของคลิปวิดีโอ อินโฟกราฟิก ที่เป็น การแอบอ้าง การหลอกลวง การฉ้อโกง ที่ทำให้เกิดความสับสนและหลงเชื่อได้ง่ายเช่นกัน จากผลการสำรวจ ในปี 2021 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาของไทยอายุเฉลี่ย 15 ปี มีขีดความสามารถในการรับมือกับข่าวปลอม หรือ Fake News และข้อมูลข่าวสารที่ผิดพลาดอยู่ในระดับน้อยมาก ซึ่งไทยอยู่ในอันดับที่ 76 จากทั้งหมด 77 ประเทศทั่วโลก (องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ, 2564) ขณะเดียวกันผลสำรวจในปี 2565 พบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตของไทยที่มีอายุระหว่าง 16 - 64 ปี ร้อยละ 60.9 มีความกังวลประเด็นเกี่ยวกับข่าวปลอม (Fake News) หรือความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy) มากเป็นอันดับหนึ่ง (Thailand Digital Stat 2022 ของ We Are Social, 2565) จากผลสำรวจดังกล่าวทำให้เห็นว่า เยาวชนไทยเริ่มมีความตื่นตัวกับผลกระทบของข่าวปลอม จึงจำเป็นต้องเสริมภูมิคุ้มกันทางการรู้เท่าทันสื่อให้มีความแข็งแกร่งขึ้น

วารสารไทยคู่ฟ้าของสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ระบุว่า รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ 12 เรื่องสำคัญ ในเรื่องที่ 7

คือ การเตรียมคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 การสร้างความรู้ความเข้าใจการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสื่อออนไลน์และโครงข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อป้องกันและลดผลกระทบในเชิงสังคม รวมถึงความปลอดภัยของอาชญากรรมทางไซเบอร์ โดยประชาชนและเยาวชนสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง จะเห็นได้ว่า รัฐบาลได้เดินหน้าผลักดันนโยบายการพัฒนาความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยเฉพาะเร่งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เพราะเป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดและคุ้นเคยกับการใช้งานเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับผลสำรวจข้อมูลสถานภาพการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศแห่งประเทศไทย ในปี 2563 พบว่า สถานภาพการเข้าใจดิจิทัลของกลุ่ม Generation Z ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 69 คะแนน จัดอยู่ในระดับดีเช่นกัน นั้นหมายถึง การมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ข้อมูล เครื่องมือทางดิจิทัล อินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นจากปี 2562 ถึง 7.2 คะแนน แสดงให้เห็นว่า กลุ่ม Generation Z มีพัฒนาการของความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักรู้ต่อการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลด้านต่างๆ ในกิจวัตรประจำวันมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)

โครงการศูนย์ประสานงานและแก้ไขปัญหามั่ววปลอม (Anti Fake News Center : AFNC) จัดกิจกรรม “เสริมสร้างการรับรู้เพื่อรู้เท่าทันและรับมือกับข่าวปลอมในสถานศึกษา” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนมีความรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัล มีส่วนร่วมในการจัดการกับ

ปัญหาข่าวปลอมและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง รวมถึงขยายผลสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชนและเยาวชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างมีสติและมีความรอบคอบ โดยเฉพาะการปลูกฝังทัศนคติให้เยาวชนมีภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อ รู้จักคิด วิเคราะห์ แยกแยะข่าวสาร เช็กก่อนแชร์ และใช้สื่อในทางสร้างสรรค์ สามารถรับมือกับภัยทางไซเบอร์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณก่อนจะเผยแพร่หรือส่งต่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นรูปแบบการบรรยายพิเศษเกี่ยวกับการสร้างการรู้เท่าทันและการรับมือกับข่าวปลอมในหัวข้อ “วิธีรับมือข่าวปลอมในยุคดิจิทัล” จากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง และรูปแบบนิทรรศการให้ความรู้และเกมส์เสริมทักษะ เพื่อให้เหมาะสมกับวัยและเตรียมความพร้อมรับมือกับข่าวปลอมในเบื้องต้น

จากที่มาของความสำคัญข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์มีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคที่มีข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในวงกว้าง โดยเฉพาะกลุ่ม Generation Z เป็นกลุ่มที่มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้งและเป็นกลุ่มคนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยคลังความรู้อันชาญฉลาด เป็นกลุ่มคนที่มีความเป็นพลเมืองดิจิทัล พร้อมเติบโตเป็นอนาคตของประเทศ จึงจำเป็นต้องมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง มีความน่าเชื่อถือ การมีเกราะป้องกันภัยทางไซเบอร์และมีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบ ก็จะสามารถช่วยทำให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งกลุ่ม

Generation Z และมีทักษะความสามารถในการเรียนรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองข้อมูลอย่างถี่ถ้วน รวมถึงการสืบค้นที่มาของแหล่งข่าวที่เชื่อถือได้ก่อนแชร์ข้อมูลข่าวสารลงบนสื่อสังคมออนไลน์ ควบคู่กับการให้ความร่วมมือจัดข่าวปลอมกับภาคีเครือข่ายหรือการแจ้งเบาะแสของข้อมูลข่าวสารที่กำลังเป็นกระแสสังคมส่งมายังศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมให้ทำการตรวจสอบความถูกต้อง กลุ่ม Generation Z ก็เป็นกลุ่มคนสำคัญที่จะสามารถทำให้ข่าวปลอมในสังคมไทยหมดไปในที่สุด ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาเนื้อหาความรู้จากกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์จากกลุ่ม Generation Z ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม รวมถึงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่ม Generation Z และผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาความรู้ที่กลุ่ม Generation Z ได้รับจากกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะจากผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานเชิงนโยบายของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมในการพัฒนากิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ต่อไป

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนากิจกรรมรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ สำหรับ Generation Z ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม” ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบในการนำเสนอเนื้อหา เพื่อให้มีความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)
3. แนวคิดเกี่ยวกับข่าวปลอม (Fake News)
4. แนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางดิจิทัล (Digital intelligence)
5. แนวคิดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้ศึกษาจะไม่กำหนดโครงสร้างของข้อคำถามแบบตายตัว แต่จะเป็นการกำหนดแนวคำถามปลายเปิด เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและเปิดกว้างและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและหลากหลายมุมมอง รวมทั้งการวิเคราะห์จากเอกสาร และการสังเกตการณ์ โดยวิธีการนี้ใช้สัมภาษณ์บุคคลแบบตัวต่อตัว ซึ่งมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มคน Generation

Z ที่เข้าร่วมกิจกรรม “เสริมสร้างการรับรู้เพื่อรู้เท่าทันและรับมือกับข่าวปลอมในสถานศึกษา ประจำปี 2566” จากโรงเรียนมัธยมสาธิตวัดพระศรีมหาธาตุ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร จำนวน 3 คน กับโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 3 คน และ 2) ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 9 คน โดยใช้เวลาดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในระหว่างวันที่ 12 – 30 มิถุนายน 2566 โดยแบ่งประเด็นการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม มีประเด็นหลัก ประกอบด้วย พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เนื้อหาความรู้ที่ได้รับจากเข้าร่วมกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อ และความคิดเห็นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อ และกลุ่มผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม มีประเด็นหลัก ประกอบด้วย การดำเนินงานของกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อกับเยาวชนของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถมองเห็นประเด็นโดยภาพรวม นำไปสู่แนวทางในการพัฒนากิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่ม Generation Z และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมได้อย่างตรงประเด็นและมีความชัดเจนมากขึ้น จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนเชิงคุณภาพและนำเสนอ

ผลการวิจัย โดยใช้การนำเสนอในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis) และสรุปผลการวิจัยต่อไป

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม และ 2) กลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม โดยแยกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เนื้อหาความรู้ที่ได้รับจากกลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม

จากผลการสัมภาษณ์กลุ่ม Generation Z พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้รับเนื้อหาความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยแบ่งเนื้อหาที่ได้รับออกเป็น 9 ประเด็น ได้แก่ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ การแยกประเภทข่าวปลอม การสังเกตข่าวปลอม เช่น การพาดหัวข่าว เนื้อหาสาระ แหล่งที่มาของข่าว ประเภทของข่าว ความน่าเชื่อถือ เป็นต้น การยกตัวอย่างกรณีศึกษาเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น รูปแบบข่าวปลอมที่แพร่กระจายในปัจจุบัน กฎหมายของผู้กระทำผิดทางเทคโนโลยี การตรวจสอบความถูกต้องของข่าว วิธีการรับมือกับข่าวปลอมในยุคดิจิทัล และแนวทางการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดข่าวปลอม เป็นต้น ดังนั้นในส่วนของเนื้อหาความรู้สามารถจัดกลุ่มได้ว่าเป็นเนื้อหาที่กลุ่มเป้าหมายได้รับการเข้าร่วมกิจกรรม สามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบได้แก่ 1) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอม เช่น

ความหมาย ประเภท วิธีการ ข้อสังเกต เป็นต้น 2) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะการรู้เท่าทัน เช่น การแยกประเภท การเปรียบเทียบข่าว วิธีการรับมือ เป็นต้น และ 3) เนื้อหาการประยุกต์ใช้ความรู้ทักษะผ่านกรณีศึกษาที่มีความเฉพาะ เช่น กฎหมายผู้กระทำผิดทางเทคโนโลยี การรายงาน (report) ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยส่วนใหญ่แล้ว เมื่อพบเจอข่าวปลอมแล้วก็จะแจ้งคนใกล้ตัวให้ทราบถึงข่าวสารนั้น ๆ ให้ระมัดระวังออนไลน์ในรูปแบบและประเภทต่าง ๆ กันมากขึ้น

นอกเหนือจากเนื้อหาในการอบรมแล้ว การศึกษาในครั้งนี้ยังให้ผลการศึกษาในส่วนของการจัดการอบรมที่เกี่ยวข้องด้วย โดยพบว่ากลุ่มเป้าหมายชอบกิจกรรมที่ให้เนื้อหาสอดแทรกไปกับการเล่นเกมส์ ทำให้รู้สึกสนุกและได้รับความรู้ใหม่ ๆ ที่มาเติมเต็มให้สามารถปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้จริง เช่น การแยกข่าวจริงและข่าวปลอมได้ การรู้เท่าทันภัยรูปแบบของข่าวปลอมมากขึ้น การมีทักษะเท่าทันสื่อมากขึ้น การร่วมเป็นภาคีเครือข่ายกับศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม การเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบข่าวปลอม กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางไซเบอร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ Case Study จากประสบการณ์จริง บวกกับความสนุกสนาน ความบันเทิง ความตื่นตัว และความท้าทายจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ยังพบว่า ในส่วนของการประเมินทักษะการเท่าทันสื่อด้วยตนเองนั้น มีการประเมินในระดับเชิงสร้างสรรค์จากกิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียน สามารถสร้างเยาวชนให้ได้มีพื้นที่สื่อ นำองค์ความรู้ที่ได้รับมาจินตนาการสานต่อ การขยับบทบาทจากผู้ใช้งาน

สื่อจากการค้นคว้าหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต ชาวบ้านเหงาชาวดารา กระแสข่าวรายวัน และแม้แต่ Content หรือเนื้อหาหลายเครือข่ายมาเป็นผู้ผลิตเนื้อหาสาระในรูปแบบคลิปวิดีโอลงสื่อโซเชียลมีเดียในช่องทางที่ได้รับค่านิยมในกลุ่มวัยรุ่นอย่าง “TikTok” และผลิตข้อความสั้นเป็นเกร็ดความรู้ลงใน “Page Facebook” ของห้องเรียน สิ่งที่ได้ชัดคือการยับยั้งบทบาทจากการเป็นผู้ใช้สื่อหรือ User จนกลายมาเป็นพลเมืองดิจิทัลที่รู้สึกมีส่วนร่วมต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง หรือ Digital Citizen โดยกลุ่มเป้าหมายผ่านกระบวนการเรียนรู้จากกรณีศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในการออกแบบหลักสูตรการอบรมในครั้งนี้ ซึ่งเป็นการยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของแนวคิดพลเมืองของสังคม การใช้สื่อได้อย่างคล่องแคล่วและมีความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จนกลุ่มเป้าหมายรู้สึกมั่นใจว่าจะสามารถเป็นกระบอกเสียงในการแบ่งปันความรู้กับสมาชิกในบ้านและสมาชิกในโรงเรียน โดยส่วนใหญ่เลือกที่จะบอกกล่าวกับกลุ่มผู้สูงอายุมากที่สุด ทำให้เห็นถึงการนำความรู้ไปปรับใช้ในระดับชีวิตประจำวันของนักเรียน

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นจากกลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีทัศนคติในเชิงบวกกับกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อ เพียงแต่แตกต่างกันตามความรู้สึกนึกคิด แม้จะเป็นการอบรมในช่วงเวลาแค่ครึ่งวัน แต่สิ่งที่ได้รับกลับมา เป็นความรู้ที่มีความใกล้ชิดและมีความคุ้นเคยกับเรื่องราวที่พบเจอในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถนำไปต่อยอดได้ โดยส่วนใหญ่เตรียมตัวนำความรู้และ

ประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน วิทยากรบรรยายสนุก เข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อ สร้างการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย และการกระตุ้นให้ผู้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม เป็นรูปแบบการสื่อสารแบบ Two-way Communication เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกและบริการดี สถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม สามารถรองรับจำนวนคนได้เพียงพอ อาหารว่างและเครื่องดื่มรสชาติถูกปาก

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนะเพิ่มเติม ในประเด็นของจำนวนวันที่เพิ่มมากขึ้น โดยมองว่าสถานที่ที่เป็นโรงเรียนมีความเหมาะสมแล้ว แต่อยากเป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบของค่าย มีช่วงของการสนทนาการเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเป็นกันเอง เพื่อเป็นการละลายพฤติกรรมก่อนเข้าสู่กระบวนการของเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เข้มข้นขึ้น โดยมีความคิดเห็นที่น่าสนใจ คือ การเตรียมตัวสำหรับการเป็นพลเมืองดิจิทัล ไม่ได้มองว่าเป็นการอบรมแล้วจบไป แต่สามารถนำสิ่งที่ได้รับไปขยายผลต่อ มีผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งจะนำความรู้ที่มีอยู่มาผสมกับความรู้ใหม่ สรรสร้างออกมาเป็นชิ้นงานที่ตอบโจทย์กับผู้คนในสังคมที่ใช้สื่อโซเชียลมีเดียเป็นสื่อหลักในการเข้าถึงและรับรู้ข่าวสาร ให้รู้จักสงสัย สังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินคุณค่า และสร้างสรรค์ เพื่อส่งต่อความรู้ไปเรื่อย ๆ หากผู้รับสารมีความรู้ความเข้าใจการเท่าทันสื่อที่มากพอแล้ว เราก็สามารถใช้สื่ออย่างปลอดภัย การช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมของสื่อให้น่าอยู่และพร้อมเติบโตไปกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้อย่างเข้มแข็ง

นอกจากนี้ยังมองไปถึงเรื่องการบรรจุให้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอน โดยมีทั้งความเห็นที่อยากให้บรรจุอยู่ในหลักสูตรและไม่จำเป็นต้องบรรจุอยู่ในหลักสูตร โดยให้ความเห็นว่า ไม่จำเป็นต้องบรรจุอยู่ในหลักสูตรและไม่จำเป็นต้องอยู่ในวิชาคอมพิวเตอร์หรือวิชาสุขศึกษาเท่านั้น แต่ให้สอดแทรกเนื้อหาไปกับวิชาใดก็ได้ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และการให้บรรจุอยู่หลักสูตร ด้วยเหตุผลที่ว่า ควรปลูกฝังเรื่องเหล่านี้ตั้งแต่เด็ก ๆ เพื่อให้ได้เรียนรู้และซึมซับที่จะอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและใช้งานในเชิงสร้างสรรค์ เพราะเป็นส่วนช่วยป้องกันการเกิดผลกระทบกับสังคมในวงกว้าง

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายจากผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมในการพัฒนาเนื้อหาความรู้ของกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้ เพื่อรู้เท่าทันและรับมือกับข่าวปลอม

จากผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ซึ่งเป็นผู้จัดกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อ พบว่า กิจกรรมดังกล่าวจุดเริ่มต้นมาจากผลสำรวจของ ETDA โดยกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่ใช้โซเชียลมีเดียมากที่สุดในช่วงสถานการณ์โควิด ผ่านกิจกรรมการเรียนออนไลน์และค้นคว้าหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต ผู้จัดจึงมองว่ากลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในการเป็นพลังให้คนในสังคมรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น ภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนมีความรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัล การบริโภคข่าวอย่างมีสติ รอบคอบ และสามารถรับมือกับปัญหาข่าวปลอมได้ รวมไปถึงการปลูกฝังทัศนคติให้มีภูมิคุ้มกันในการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ สามารถคิด วิเคราะห์ แยกแยะ ตรวจสอบข้อมูลก่อน

เผยแพร่หรือส่งต่อข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และสร้างความตระหนักรู้ในการขยายผลไปสู่ครอบครัวและสังคม โดยก่อนหน้านี้ก็มีการสร้างการรับรู้บทบาทหน้าที่ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม การแจ้งข้อมูลผ่านทางช่องทางของศูนย์ฯ การมีคู่มือสำหรับประชาชน และการจัดกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อให้กับกลุ่มคนที่หลากหลายเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยมุ่งหวังให้เป็นพลังขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของข่าวปลอม

นอกจากนี้ก็ยังจัดกิจกรรมลักษณะนี้ให้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นด้วยเช่นกัน เช่น บุคลากรทางการศึกษา บุคลากรทางการแพทย์ ผู้นำชุมชน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น เพื่อสร้างการรับรู้ที่แพร่กระจายอย่างทั่วถึง การดึงภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมก็เป็นส่วนสำคัญในการต่อยอดความรู้ให้กับกลุ่มเยาวชนได้รับความรู้ที่รอบด้านมากขึ้น รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายหรือ Connection กับโรงเรียนสำหรับกิจกรรมในโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไปอย่างไรก็ตาม ก็ได้มีการทบทวนรูปแบบ การจัดการ กระบวนการและพัฒนาหลักสูตรกิจกรรมในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้นในแง่ของการมีส่วนร่วม ผลักดันให้เยาวชนเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้ยังจัดกิจกรรมประกวดคลิปวิดีโอสั้นที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถในการผลิตเนื้อหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มเยาวชนไม่แพ้กัน

อย่างไรก็ดี ข้อเสนอแนะในเรื่องของการบรรจุการเท่าทันสื่อในหลักสูตรการเรียนการสอนก็มีความเห็นที่คล้ายกันกับกลุ่มเยาวชน คือ

มองว่าเป็นการปลูกฝังทัศนคติให้เด็กมีภูมิคุ้มกัน ทักษะชีวิตที่จำเป็นที่จะมีส่วนช่วยเสริมเกราะป้องกันภัยทางไซเบอร์ โดยปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของรายวิชาที่เหมาะสม และแม้แต่ความเห็นที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ในหลักสูตร คือ การสอดแทรกไปกับวิชาสังคม หรือวิชาโฮมรูม วิชาแนะแนว ซึ่งเป็นพื้นฐานการใช้ชีวิตที่นักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้และสามารถเอาตัวรอดในสังคมได้ การสอดแทรกทักษะการใช้ชีวิต (Life Skill) โดยเป็นการบูรณาการความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และมีเป้าประสงค์คือทำให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถใช้พื้นที่ดิจิทัลเพื่อการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และมุ่งเน้นให้สื่อเป็นโรงเรียนของสังคมในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามนโยบายการบริหารจัดการจัดข่าวปลอมของภาครัฐ

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษา ด้วยแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยแบ่งการอภิปรายออกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1) การปรับระดับของการใช้สื่อและการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ที่ได้รับจากกลุ่ม Generation Z พบว่า การจัดกิจกรรมให้กับกลุ่ม Gen Z เป็นการผสมความรู้การเท่าทันสื่อกับทักษะการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันค่อนข้างเป็นความรู้ในระดับพื้นฐานที่กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจในเบื้องต้นแล้ว ซึ่งมาจากประสบการณ์ดั้งเดิมมีกระบวนการคิด ตีความ

แยกแยะ และประเมินคุณค่าของข่าวได้ด้วยตนเอง การไม่หลงเชื่อข่าวในทันที แต่จะสืบเสาะหาความจริงจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ และมีวิจารณญาณในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Potter (2001) ที่ให้ความหมายการรู้เท่าทันสื่อไว้ว่า บุคคลสามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินค่าสื่อได้ การไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งที่สื่อนำเสนอได้ง่าย มีภูมิคุ้มกันในการแยกแยะและสังเคราะห์ข่าวสารบนแห่งความเป็นจริงกับโลกที่สื่อสร้างขึ้นมา หรือการที่ผู้ส่งสารสามารถใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้หลายรูปแบบ เพื่อความต้องการของตน

ผลการศึกษายังพบว่ามึนักเรียนบางกลุ่มได้รับความรู้ด้านทักษะการรู้เท่าทันสื่อที่มากกว่าการประเมินคุณค่าข่าว กล่าวคือ เยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายไม่เพียงแต่จะเข้าใจเรื่องคุณค่าข่าวและนำความรู้มาใช้เฉพาะตนเท่านั้น หากแต่ยังให้ภาพของการแสดงออกจากการเป็นผู้รับสารให้กลายเป็นพลเมือง หรือ Citizen มากขึ้น สามารถนำเนื้อหาความรู้ที่ได้รับไปสร้างสรรค์ผลงานที่ทำให้ข้อมูลมีมูลค่ามากขึ้น ด้วยการใช้สื่อผ่านช่องทางที่มีอยู่ ซึ่งเข้าถึงง่ายและเข้าถึงผู้คนในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว สร้างการรับรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ผู้บริโภคสื่อได้รับความรู้ที่สามารถนำไปต่อยอดต่อไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะกับเครือข่ายครอบครัว เพื่อน และโรงเรียน สอดคล้องกับ ณัฏฐกาญจน์ ศุภกรัตนเมธี และนุชประภา โมกข์ศาสตร์ (2563) กล่าวว่า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อประการที่ 5 คือ การลงมือทำ (Act) เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิตและเผยแพร่สื่อ

ทั้งของตนเองและผู้อื่น โดยเป็นการนำทักษะความสามารถทั้งหมดมาประยุกต์ใช้ในการทบทวนเนื้อหาความรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองของตนเอง ครอบครัว และสังคม

อย่างไรก็ตาม แม้พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่ม Generation Z ทั้งสองโรงเรียนค่อนข้างมีความแตกต่างกันทั้งช่วงเวลาแพลตฟอร์ม และประเภทข่าว แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อทักษะการรู้เท่าทันสื่อผลการศึกษาชี้ชัดว่ากลุ่มเป้าหมายเยาวชนที่หลากหลายในเชิงภูมิหลังและการใช้สื่อ จะมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อที่คล้ายคลึงกัน โดยอยู่ในระดับที่สามารถประเมินคุณค่าของข่าวได้จนไปถึงระดับที่สามารถสร้างสรรค์ชิ้นงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ซึ่งถือเป็นการใช้งานไปกับการค้นคว้าหาความรู้บนโลกอินเทอร์เน็ต ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับจุฑามาศ ฉัตรสุริยวงศ์ (2564) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อสังคมออนไลน์ไม่มีความสัมพันธ์กับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เห็นว่า แม้ว่าอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการดึงดูดความสนใจและเกิดการเรียนรู้ โดยส่งผลทางบวกต่อการศึกษาศึกษาของเด็กและเยาวชน อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ผู้คนสามารถเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างไม่จำกัด เพื่อตอบสนองความต้องการ และเป็นไปได้ว่า การรู้เท่าทันสื่ออาจไม่ได้เกิดจากปัจจัยการเปิดรับสื่อสังคมออนไลน์เพียงอย่างเดียว แต่อาจเกิดจากปัจจัยอื่น เช่น ครอบครัว หรือประสบการณ์ของแต่ละคนที่ทำให้เกิดการรู้เท่าทันมากกว่า

2) เยาวชนในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านการพัฒนาทักษะ Media Information and Digital Literacy (MIDL) จาก

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมพบว่า กลุ่มเยาวชนไม่เพียงแต่จะมีทักษะการเท่าทันสื่อเท่านั้น แต่มีแนวโน้มในการเป็นกลไกและเครื่องมือที่ขับเคลื่อนสังคม ด้วยการเป็นเยาวชนผู้ใช้สื่อในฐานะพลเมืองดิจิทัลของชุมชนที่มีความพร้อมในการนำทักษะ MIDL ที่อยู่ในระดับการรู้เท่าทันดิจิทัล เริ่มต้นจากการถ่ายทอดองค์ความรู้กับสมาชิกในบ้าน โรงเรียน และชุมชนให้ตระหนักถึงภัยทางไซเบอร์ โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความอ่อนไหวกับการรู้เท่าทันสื่อ สอดคล้องกับ EDUCA Learn for Life (2565) ได้ให้ความหมายของทักษะ MIDL ว่าเป็นทักษะให้ประชาชนและเยาวชนเกิดความรอบรู้สื่อ สามารถวิเคราะห์สื่อ รับข้อมูลจากสื่อ ผลิตสื่ออย่างสร้างสรรค์และสร้างประโยชน์กับสังคม รวมถึงการผลักดันให้เยาวชนลุกขึ้นมาเป็น Change Agent คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีความน่าอยู่ และมีความปลอดภัยทางดิจิทัล ให้เยาวชนได้มีพื้นที่ทดลองในการนำชุดข้อมูลความรู้มาประมวลผลเพื่อสร้างชิ้นงานที่ดีและสร้างความถี่ของเรื่องราวดี ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมในเชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรกับโลกออนไลน์ โดยกลุ่มเยาวชนดังกล่าวมีทักษะ MIDL อยู่ในระดับที่ 2 คือ Digital Literacy คือ การรู้เท่าทันดิจิทัล จากการรวมตัวกันในกลุ่มเพื่อนเพื่อผลิตเนื้อหาอย่างสร้างสรรค์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องนำเสนอบนโลกออนไลน์

3) โอกาสของภาครัฐในการประสานเครือข่ายแก้ไขปัญหายาวพลอมเพื่อยกระดับการเท่าทันสื่อของสังคม จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม พบว่า

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมมีความคาดหวังให้กลุ่มเยาวชนรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัล การบริโภคข่าวอย่างมีสติ รอบคอบ และสามารถมีวิธีรับมือกับปัญหาข่าวปลอมได้ รวมไปถึงการปลูกฝังทัศนคติให้มีภูมิคุ้มกันในการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ สามารถคิด วิเคราะห์ แยกแยะ และสร้างความตระหนักรู้ในการขยายผลไปสู่ครอบครัวและสังคม โดยผลักดันให้เป็นเยาวชนเป็นพลังขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของข่าวปลอม สิ่งที่น่าสนใจ คือ การปรับบทบาทของภาครัฐจากผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายหรือผู้อำนวยการความสะดวกในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาข่าวปลอมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลักดันให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายเยาวชนสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการอบรมมาขยายผลต่อ แม้ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมอาจจะต้องทำงานหนักมากขึ้น การอบรมในระยะต่อไปอาจไม่ใช่เพียงแค่ความรู้เดิม ๆ แต่เป็นการให้เยาวชนเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาระบบดิจิทัล เช่น ระบบในการคัดกรองข้อมูลที่ถูกต้องระบบในการสร้างพลเมืองดิจิทัล เป็นต้น ในอนาคตอาจจะจับมือกับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเปิดพื้นที่สร้างเครือข่ายเยาวชนด้วยตนเอง และขยับเป็น Citizen Digital ให้ได้รับความรู้ในเชิงประเด็นและลงมือปฏิบัติจริง ผ่านการจัดกิจกรรมในรูปแบบ Workshop โปรแกรมการนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจ การผลิต Content ที่เข้าใจง่าย การติดต่อศิลปินดีโอผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เป็นต้น สอดคล้องกับ เสาวภาคย์ รัตนพงศ์ (2563) กล่าวว่า แนวทางในการรับมือกับข่าวปลอม ทุกภาคส่วนจะต้องประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง โดยบทบาท

ภาครัฐต้องอำนวยความสะดวกในการตรวจสอบข้อมูลหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลให้แก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว คอยดูแลให้เกิดความปลอดภัยด้านการสื่อสาร จัดตั้งนโยบายการตรวจสอบข่าวปลอมให้มีประสิทธิภาพ มีความถูกต้อง เป็นกลางและเกิดความน่าเชื่อถือ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1. จากกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อ เมื่อลงพื้นที่สร้างการรับรู้และความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมายในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเยาวชน Generation Z ทำให้มองเห็นถึงมิติของการประเมินตนเองว่ามีความเท่าทันสื่อเป็นอย่างไร ดังนั้น ผู้จัดกิจกรรมจำเป็นต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายในการอธิบายผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์มุมมองของการเท่าทันสื่อ ในยุคปัจจุบันผู้ใช้สื่อ (Use) สามารถที่จะพลิกผันตัวเองมาเป็นผู้ผลิตสื่อ (Sender) เป็นวัยของการทำหน้าที่เป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizen) การลุกขึ้นมาเป็นเสียงสะท้อนในการบอกต่อและส่งต่อข้อมูลการผลิตเนื้อหาสาระที่มีความสดใหม่และทันสมัยเผยแพร่ลงบนสื่อสังคมออนไลน์ จึงทำให้มองเห็นการเดินทางของแนวคิด (Concept) และวิวัฒนาการของข่าวปลอมที่พัฒนามาจากยุคก่อน การปรับเปลี่ยนให้ผู้บริโภคสื่อมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมที่ช่วยเพิ่มทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การขยายมุมมองความคิดที่จะส่งเสริมให้เยาวชนลุกขึ้นมาเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างชาญฉลาดได้อย่างไร

2. จากการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคีเครือข่าย ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียนหรือกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็มีส่วนสำคัญในการเติมเต็มความรู้รอบด้านให้กับเยาวชน การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยจัดกิจกรรมเป็นรูปแบบของซีรี่ย์ ครั้งละครึ่งวัน หรือรูปแบบของค่ายแห่งการเรียนรู้ แล้วมาสรุปผลท้ายกิจกรรม โดยให้เยาวชนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองแล้วฝึกการปฏิบัติ (Workshop) ร่วมกัน เพื่อระดมสมองและตกผลึกทางความคิด สร้างการมีส่วนร่วมกับวิทยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ เปิดโอกาสในการรับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติที่เปิดกว้างให้กับเยาวชนได้มีพื้นที่ในการแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม โดยในอนาคตศูนย์ฯ อาจจะต้องร่วมมือการจัดกิจกรรมกับองค์กรอิสระหรือองค์กรเด็กและเยาวชน เช่น กองทุนสื่อปลอดภัยสร้างสรรค์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น

3. การเสนอแนะให้ปรับกระบวนการความคิด (Mindset) ของผู้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหลักสูตรให้มีความพิเศษมากขึ้น โดยในภาพรวมเชิงกระบวนการ การปรับสัดส่วนของกิจกรรมให้มีความสมดุล โดยกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มักจะชอบกิจกรรมในรูปแบบของการเล่นเกมส์เป็นหลัก จึงเสนอให้มีการบรรยายให้ความรู้สั้นลง โดยให้เพิ่มกิจกรรมที่เป็นการฝึกปฏิบัติและทดลองจริง รวมถึงการแยกกิจกรรมของเด็กมัธยมศึกษาตอนต้นกับตอนปลาย เพราะอาจจะมีทักษะการรับรู้ที่

แตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรออกแบบกิจกรรมให้มีความสนุกสนาน ความตื่นเต้น ความท้าทาย และความบันเทิงมากขึ้น เพื่อสร้างความผ่อนคลายและเบาสบายในการเข้าร่วมกิจกรรม เลือกรูปแบบกิจกรรมที่มีความน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อและจำเจ รวมถึงการปรับพื้นฐานความรู้ก่อนเข้าสู่เนื้อหาที่เข้มข้นขึ้นก็เป็นส่วนสำคัญที่ผู้จัดกิจกรรมไม่ควรมองข้าม

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควบคู่ไปด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณเพิ่มเติม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับระดับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม Generation Z ที่เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม โดยใช้แบบสอบถามเพื่อวัดระดับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยนำข้อมูลเชิงสถิติมาประกอบให้การวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
2. ควบคู่ไปด้วยวิจัยเชิงคุณภาพด้วยในรูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากความหลากหลายของโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อประเด็นในการสื่อสารที่เฉพาะเจาะจงและมีความชัดเจนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- จุฑามาศ ฉัตรสุริยวงศ์ (2564). พฤติกรรมการเปิดรับสื่อสังคมออนไลน์กับ
การรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. [การค้นคว้า
อิสระปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี และนุชประภา โมกข์ศาสตร์ (2562). การรู้เท่า
ทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนเพื่อการเป็นพลเมืองในสังคม
ประชาธิปไตย. สถาบันพระปกเกล้า, สำนักวิจัยและพัฒนา.
- พรทิพย์ เย็นจะบก (2546). การรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy). วารสาร
มนุษยศาสตร์ เล่มที่ 11 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะ
มนุษยศาสตร์.
- วารสารไทยคู่ฟ้า ฉบับเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2562 สำนักเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี (2562). นโยบายเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ 12 เรื่อง.
<https://www.soc.go.th/wp-content/>
- ศิริกาญจน์ จันทร์วิฑู (2564). ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของ
นักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐในเขต
กรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต].
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565). การสำรวจพฤติกรรม
ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย Thailand Internet User
Behavior <https://www.etda.or.th/th>

สุมิตร ผูกพานิช (2560). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านระบบ
เครือข่ายอินเทอร์เน็ตด้วยเทคนิคการเขียนสะท้อนความคิด เรื่อง
การรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัด
นครปฐม. [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

เสาวภาคย์ รัตนพงศ์ (2563). การศึกษาลักษณะของข่าวปลอมที่เผยแพร่ผ่าน
สื่อออนไลน์ในประเทศไทยและแนวทางการรับมือ. [วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (2564) ผลการวิจัย
ล่าสุดเผยว่า นักเรียนไทยอ่อนเรื่องการรับมือข่าวปลอม.

<https://www.beartai.com/brief/political-issue/650254>

Thailand Digital Stat 2022 ของ We Are Social (2565). สรุป 52
Insight สำคัญจาก Thailand Digital Stat 2022 ของ We Are
Social. [https://www.everydaymarketing.co/trend-
insight/insight-thailand-digital-stat-2022-we-are-social/](https://www.everydaymarketing.co/trend-insight/insight-thailand-digital-stat-2022-we-are-social/)